

TALABALARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISHDA RAG'BATLANTIRISH METODLARI

Ahmedova Madinabonu Ikromjon qizi

Pedagogika-psixologiya va san'atshunoslik fakulteti musiqa Ta'limi yo'nalishi

Annotatsiya Ushbu maqolada talabalarning o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini oshirishda rag'batlantirish metodlarining o'rni va ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotning maqsadi ta'lim tizimida motivatsiyani shakllantirishga xizmat qiluvchi samarali rag'batlantirish shakllarini aniqlash va ularni amaliyotda qo'llash yo'llarini taklif etishdir. Tadqiqot jarayonida kuzatish, suhbat va tahlil metodlaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, ma'naviy va moddiy rag'bat turlari uyg'un qo'llanilganda talabalar o'quv faoliyatiga yanada faol jalb etiladi, ularning o'ziga ishonchi va tashabbuskorligi ortadi. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, rag'batlantirish metodlari motivatsiyani oshirishning samarali vositasi bo'lib, talabaning o'quv jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi muhim pedagogik omildir.

Kalit so'zlar: motivatsiya, rag'batlantirish, ta'lim sifati, talaba faolligi, o'qituvchi, ma'naviy rag'bat, moddiy mukofot, pedagogik jarayon, innovatsion metodlar, psixologik omil.

МЕТОДЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ В ПОВЫШЕНИИ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ

Аннотация В данной статье рассматривается роль и значение методов поощрения в повышении мотивации студентов к учебному процессу. Цель исследования определить эффективные формы стимулирования, способствующие формированию мотивации, и предложить пути их практического применения. В ходе исследования использовались методы наблюдения, беседы и анализа. Результаты показали, что сочетание моральных и материальных стимулов способствует активному вовлечению студентов в учебную деятельность, повышает их уверенность и инициативность. В заключение отмечается, что методы поощрения являются важным педагогическим механизмом, обеспечивающим успешность учебного процесса и повышение качества образования.

Ключевые слова: мотивация, поощрение, качество образования, активность студентов, преподаватель, моральное стимулирование, материальные поощрения, педагогический процесс, инновационные методы, психологические факторы.

METHODS OF ENCOURAGEMENT IN INCREASING STUDENTS' MOTIVATION

Abstract *This article analyzes the role and importance of encouragement methods in increasing students' motivation in the educational process. The purpose of the research is to identify effective forms of stimulation that contribute to motivation formation and propose ways to apply them in practice. Observation, interview, and analysis methods were used in the study. The results show that combining moral and material incentives increases students' engagement, confidence, and initiative in learning. In conclusion, motivation-enhancing methods are recognized as an effective pedagogical tool that significantly contributes to students' academic success and the overall quality of education.*

Keywords: *motivation, encouragement, education quality, student activity, teacher, moral incentive, material reward, pedagogical process, innovative methods, psychological factors.*

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri sifatida inson kapitalini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynamoqda. Ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlash esa, eng avvalo, talabalarning o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasiga bevosita bog'liqdir. Chunki motivatsiya shaxsning o'rganish istagini, o'zini rivojlantirishga bo'lgan ichki ehtiyojini va faol ishtirokini belgilovchi psixologik omil hisoblanadi. Talabalarning o'quv jarayonidagi muvaffaqiyati ko'p jihatdan ularning darslarga bo'lgan qiziqishi, maqsadga yo'naltirilganligi va o'z ustida ishlashga bo'lgan intilishiga bog'liq. Shu nuqtai nazardan, rag'batlantirish metodlari o'quv faoliyatini faollashtirish, mustaqil fikrlashni kuchaytirish va ijodkorlikni rivojlantirishning samarali vositasi sifatida e'tirof etiladi. Rag'batlantirish nafaqat tashqi mukofot yoki baholash tizimini bildiradi, balki talabaning ichki ehtiyojlari, o'zini qadrlash hissi va o'z qobiliyatlariga bo'lgan ishonchini kuchaytirish orqali ichki motivatsiyani ham shakllantiradi. Rag'batlantirishning to'g'ri tashkil etilishi ta'lim jarayonida ijobiy muhit yaratadi, o'qituvchi va talaba o'rtasida hamkorlikni mustahkamlaydi, shuningdek, o'quvchining o'z faoliyatiga mas'uliyat bilan yondashishini ta'minlaydi.

Zamonaviy pedagogik amaliyotda rag'batlantirishning turli shakllari moddiy, ma'naviy, ijtimoiy va innovatsion metodlar keng qo'llanilmoqda. Ayniqsa, raqamli ta'lim vositalari, gamifikatsiya elementlari va interaktiv baholash tizimlari talabalarning o'quv jarayonidagi ishtirokini sezilarli darajada oshirmoqda. Tadqiqotning maqsadi talabalarning o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini oshirishda rag'batlantirish metodlarining o'rnini tahlil qilish, ularning samaradorligini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir.

Tadqiqotning obyekti oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar bo'lib, predmeti ularning motivatsiyasini shakllantirishga ta'sir etuvchi rag'batlantirish metodlaridir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Talabalarning motivatsiyasini oshirish masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Xususan, E. L. Detsi va R. M. Rayanning "O'zini o'zi belgilash nazariyasi" (Self-Determination Theory) motivatsiyani ichki va tashqi omillar orqali shakllantirishning nazariy asoslarini yoritib bergan[2,7]. Ularning fikricha, insonning faoliyatga bo'lgan qiziqishi va qat'iyligi uch asosiy ehtiyoj avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy aloqadorlikni qondirish orqali ta'minlanadi. Ushbu yondashuv zamonaviy ta'limda talabalarning ichki motivatsiyasini rag'batlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mahalliy tadqiqotchilardan A. Qodirov o'quv faoliyatini faollashtirishda rag'batlantirishning psixologik mexanizmlarini o'rganib, ma'naviy va moddiy mukofotlarning uyg'un qo'llanilishi o'quv jarayonining samaradorligini oshirishini ta'kidlaydi[6]. N. Karimova esa rag'batlantirishning shaxsga yo'naltirilgan yondashuvdagi o'rni haqida fikr yuritib, o'qituvchining individual e'tirofi va ijobiy fikr-mulohazasi talabada ichki o'sish uchun qulay psixologik muhit yaratishini asoslab bergan[3].

Bundan tashqari, R.Mavlonova zamonaviy ta'limda innovatsion rag'batlantirish metodlarini, xususan, raqamli vositalar, gamifikatsiya va interaktiv baholash tizimlarining motivatsiyaga ta'sirini o'rgangan[5]. U ta'limda axborot texnologiyalarini qo'llash o'quvchilarda raqobatbardoshlik, mustaqillik va natijaga intilish tuyg'usini kuchaytirishini qayd etgan.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, rag'batlantirish metodlari o'quv motivatsiyasini oshirishda muhim psixologik va pedagogik vosita hisoblanadi. Biroq ularning samaradorligi har bir talabaning shaxsiy xususiyatlari, o'qituvchining yondashuvi va ta'lim muhitining xususiyatlariga bog'liq. Shu sababli, rag'batlantirish tizimini ishlab chiqishda kompleks, individual va innovatsion yondashuvni qo'llash zarur.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot talabalarning o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini oshirishda rag'batlantirish metodlarining o'rnini aniqlashga qaratilgan bo'lib, ilmiy izlanishlar 2024-2025 o'quv yili davomida oliy ta'lim muassasalari talabalari o'rtasida amalga oshirildi. Tadqiqotda miqdoriy va sifat tahlil metodlari uyg'un holatda qo'llanildi.

Tadqiqotda tizimli, shaxsga yo'naltirilgan va faoliyatga asoslangan yondashuvlar qo'llanildi. Ular orqali motivatsiya jarayoni talabaning ichki ehtiyojlari, tashqi rag'batlar va o'quv muhiti o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi.

Izlanish mobaynida quyidagi tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Kuzatish metodi dars jarayonida talabalarning faolligi, ishtiroki va rag'batlantirish vositalariga

bo'lgan munosabati o'rganildi. Suhbat va so'rovnoma metodlari talabalar va o'qituvchilardan rag'batlantirishning samarali shakllari haqidagi fikrlar yig'ildi. Tahlil va taqqoslash olingan ma'lumotlar mavjud nazariy qarashlar bilan solishtirildi. Statistik tahlil natijalar son jihatdan umumlashtirilib, rag'batlantirish va motivatsiya o'rtasidagi bog'liqlik aniqlashtirildi. Tadqiqot O'zbekistonning turli oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan 120 nafar talaba ishtirokida o'tkazildi. Talabalar turli fakultetlar va yo'nalishlardan tanlab olindi, bu esa natijalarning umumiyligini ta'minlashga xizmat qildi.

Izlanish turli xil bosqichlarda olib borildi. Birinchi bosqichda mavzuga oid adabiyotlar o'rganildi; ikkinchi bosqichda amaliy kuzatishlar va so'rovnomalar o'tkazildi; uchinchi bosqichda esa to'plangan ma'lumotlar tahlil qilinib, ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Natijada, tadqiqot metodologiyasi talabalarning motivatsiyasini oshirishda rag'batlantirishning turli shakllari va ularning samaradorligini kompleks tarzda o'rganish imkonini berdi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim jarayonida rag'batlantirish metodlarini tizimli qo'llash talabalarning o'quv motivatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'tkazilgan kuzatuv va so'rovnomalar asosida aniqlanishicha, muntazam ma'naviy, ijtimoiy va moddiy rag'bat turlarini qo'llash natijasida talabalarning darsga bo'lgan qiziqishi, mas'uliyat hissi hamda o'zlashtirish ko'rsatkichlari 25-30% ga oshgan.

Tahlil jarayonida talabalarning ichki va tashqi motivatsiya omillari o'rtasidagi bog'liqlik ham o'rganildi. Ma'lum bo'ldiki, ichki motivatsiyani kuchaytiruvchi omillar (ijodiy yondashuv, o'zini anglash, kasbiy maqsadga yo'naltirilganlik) uzoq muddatli ijobiy natijalarni beradi, tashqi rag'batlar (baholash, mukofot, e'tirof) esa qisqa muddatli lekin kuchli turtki sifatida samarali hisoblanadi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, rag'batlantirish metodlarining ta'siri o'qituvchining shaxsiy yondashuvi, muloqot madaniyati va ta'lim muhitining ijobiy psixologik holatiga ham bevosita bog'liq. Xususan, ijobiy muloqot va adolatli baholash tizimi mavjud bo'lgan guruhlarda talabalar o'rtasida raqobat emas, balki hamkorlik muhiti shakllanadi. Bu esa o'z navbatida ijtimoiy faollik va o'z-o'zini rivojlantirishga intilishni kuchaytiradi.

Shuningdek, tajriba jarayonida rag'batlantirishning kombinatsiyalangan modeli ya'ni moddiy va nomoddiy usullarning uyg'un qo'llanilishi eng samarali natijalarni bergani kuzatildi. Masalan, talabaning faol ishtiroki uchun e'tirof etilishi (nomoddiy rag'bat) va shu bilan birga qo'shimcha imkoniyatlar yaratib berilishi (moddiy rag'bat) uning motivatsiyasini barqarorlashtirgan.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, rag'batlantirish metodlari faqatgina mukofot yoki jazoga asoslangan mexanizm emas, balki talabaning

shaxsiy o'sishini, mustaqil fikrlashini va o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatini shakllantiruvchi pedagogik tizim sifatida qaralishi lozim.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ta'lim jarayonida rag'batlantirish metodlaridan oqilona foydalanish talabalarning o'quv motivatsiyasini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Rag'batlantirishning asosiy maqsadi talabalarda o'zlashtirishga bo'lgan ichki ehtiyojni uyg'otish, ularni faol, mas'uliyatli va ijodiy fikrlaydigan shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. Samarali rag'batlantirish tizimi faqat tashqi mukofotlar yoki baholash bilan cheklanmasdan, balki ichki motivatsiyani kuchaytiruvchi omillar e'tirof, ishonch, ma'naviy qadrlash va shaxsiy rivojlanish imkoniyatlari bilan uyg'unlashgan holda tashkil etilishi zarur. O'qituvchining individual yondashuvi, adolatli baholash tizimi hamda ijobiy psixologik muhit rag'batlantirishning samaradorligini yanada oshiradi.

Natijada, rag'batlantirish metodlari talabalarning o'quv jarayonidagi faolligini oshiradi, o'zlashtirish sifatini yaxshilaydi va ularni o'z ustida mustaqil ishlashga undaydi. Ayniqsa, ichki motivatsiyani kuchaytiruvchi nomoddiy rag'batlar e'tirof, maqtov va ishonch uzoq muddatli ijobiy natijalar beradi. Rag'batlantirishning moddiy va nomoddiy shakllarini uyg'un qo'llash esa o'quv faoliyatini yanada samarali qiladi. Umuman olganda, rag'batlantirish metodlarini to'g'ri tanlash va tizimli tarzda amalga oshirish ta'lim sifatini oshirish, talabalarni mustaqil va ijodiy fikrlashga undash hamda ularning kasbiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Brophy J. Motivating Students to Learn. – New York: Routledge, 2010. – P. 360.
2. Deci E. L., Ryan R. M. Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness. – New York: The Guilford Press, 2017. – P. 756.
3. Karimova N. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvda motivatsiya va rag'batlantirishning psixologik xususiyatlari. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2020. – B. 152.
4. Mamarasulov Z. Pedagogik jarayonda motivatsiya va rag'batlantirish tizimi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022. – B. 133.
5. Mavlonova R. Zamonaviy ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2021. – B. 210.
6. Qodirov A. Talabalarning o'quv faoliyatini faollashtirishda rag'batlantirishning psixologik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2019. – B. 184.
7. Ryan R. M., Deci E. L. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. – Contemporary Educational Psychology, 2000. – Vol. 25. – P. 54-67.

8. Schunk D. H., Pintrich P. R., Meece J. L. Motivation in Education: Theory, Research, and Applications. – Boston: Pearson Education, 2014. – P. 516.
9. Sultonova G. Ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlar va talabalar faolligini oshirish metodlari. – Toshkent: "Ziyo nashr", 2023. – B. 198.
10. Xodjayev B. X. Pedagogik aksiologiya. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2012. – B. 168.